

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 27. srpna 2024 ve věci č. 15028/16 – *Hrachya Harutyunyan proti Arménii*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že bývalý zaměstnanec elektrárenské společnosti, který v reakci na výzvu této společnosti nahlásil korupční praktiky v ní, měl požívat ochrany oznamovatele (whistleblowera). Rozsudkem civilního soudu, kterým mu bylo následně uloženo uhradit zaměstnanci, o němž informoval, náhradu škody, tak došlo k porušení jeho práva na svobodu projevu chráněného článkem 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel pracoval řadu let pro společnost ENA, výlučného arménského poskytovatele elektrické energie, včetně práce na pozici ředitele bezpečnostního odboru. Půl roku po ukončení svého pracovního poměru stěžovatel zareagoval na veřejnou výzvu vedení ENA, aby každý, kdo má informace o korupčních praktikách, k nimž by ve společnosti mohlo docházet, takové skutečnosti pod příslibem anonymity a důvěrnosti nahlásil. Na emailovou adresu speciálně zřízenou společností pro tento účel zaslal anonymní e-mail s tvrzením o pochybeních jednoho ze seniorních zaměstnanců. Následně mělo proběhnout interní vyšetřování, které by odůvodněnost takových podezření potvrdilo či vyvrátilo. O několik měsíců později kontaktoval stěžovatele Y. M., jeden z bezpečnostních pracovníků ENA, který se jej dotázal, zda oznámení opravdu psal, a nechal stěžovatele písemnou verzi oznámení podepsat. Následné interní šetření společnosti ENA dospělo k závěru, že všechna v oznámení obsažená tvrzení byla nepodložená. Manažeři, kteří v něm byli zmiňováni, byli během tohoto šetření s obsahem oznámení konfrontováni. Jeden z nich, V. B., podal proti stěžovateli žalobu pro pomluvu, v níž žádal omluvu a náhradu škody.

Vnitrostátní soudy uložily stěžovateli s argumentem, že jelikož už ve společnosti nepracoval, neměl ani právo oznamovat tvrzené nelegální praktiky, povinnost omluvy a náhrady škody ve výši cca 150 000 Kč. Uvedly, že svá nepodložená tvrzení vyslovil „veřejně“, neboť je sdělil „třetí straně“, zejména panu Y. M. Při výkonu rozhodnutí zabavil soudní vykonavatel stěžovatelovo auto i jeho byt za účelem jejich prodeje ve veřejné aukci.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že rozsudkem civilního soudu, který jej shledal odpovědným za urážku a pomluvu a uložil mu povinnost vysoké náhrady škody, došlo k neoprávněnému zásahu do jeho svobody rozšiřovat informace chráněné článkem 10 Úmluvy.

a) Úvodní úvahy

Soud předně shledal, že namítaný zásah byl ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy založen na zákoně a sledoval legitimní cíl ochrany pověsti nebo práv jiných. Zbývalo tedy určit, zda byl za účelem dosažení tohoto cíle nezbytný v demokratické společnosti.

V této souvislosti Soud posuzoval, zda bylo právo chráněné článkem 10 Úmluvy potřeba vyvažovat proti jinému právu. Konstatoval, že obvinění, která stěžovatel o V. B. vznesl, byla poměrně závažná, a proto dosáhla požadovaného stupně závažnosti, aby poškodila práva V. B. podle článku 8 Úmluvy (srov. *White proti Švédsku*, č. 42435/02, rozsudek ze dne 19. září 2006, § 25).

b) Obecné zásady

Soud připomněl existenci zvláštního režimu přísnější ochrany svobody projevu oznamovatelů (whistleblowerů), kteří mají ze své pozice zaměstnanců ty nejlepší předpoklady jednat ve veřejném

zájmu tím, že upozorní zaměstnavatele nebo širokou veřejnost na dění na pracovišti (*Guja proti Moldavsku*, č. 14277/04, rozsudek velkého senátu ze dne 12. února 2008, § 72). Toto postavení je třeba vyvažovat s povinností loajality, zdrženlivosti a diskrétnosti vůči zaměstnanci (*Halet proti Lucembursku*, č. 21884/18, rozsudek velkého senátu ze dne 14. února 2023, § 116).

Soud připustil, že dosud tuto ochranu přiznával stěžovatelům, kteří předali interní informace, jež získali v rámci svého pracovního poměru, vnějšímu orgánu nebo veřejnosti (*Guja proti Moldavsku*, cit. výše, § 72). V projednávané věci je situace odlišná, neboť k předání informací došlo až po skončení pracovního poměru. Navíc stěžovatel je nikdy nezveřejnil, ale využil pouze interní kanály pro oznamování, a to na základě výzvy vedení svého bývalého zaměstnavatele k ohlášení korupčního jednání.

Podle současného evropského přístupu není ukončení pracovního poměru překážkou ochrany oznamovatele. Doporučení Výboru ministrů CM/Rec (2014)7 i směrnice 2019/1937/EU totiž rozšiřují ochranu svobody projevu oznamovatelů i na bývalé zaměstnance. Podobný přístup byl zakotven v arménském zákoně o oznamování korupce, který byl přijat až po době rozhodné pro projednávanou věc. Soud shledal, že pokud k oznámení tvrzeného profesního pochybení došlo po skončení pracovního poměru, neměl by režim ochrany oznamovatelů přestat automaticky platit jen proto, že pracovní poměr skončil. Naopak, tato ochrana by se v zásadě měla uplatnit za předpokladu, že informace veřejného zájmu získal stěžovatel v době, kdy k nim měl díky svému pracovnímu poměru přístup. Po skončení pracovního poměru již sice nepřipadá v úvahu postih na pracovišti, avšak odvetná opatření proti bývalému zaměstnanci mohou mít jiné formy. Důležité dle Soudu je to, zda újma, kterou bývalý zaměstnanec utrpěl, byla přímým důsledkem chráněného sdělení.

Oznámení stěžovatele bylo založeno především na informacích, které získal díky privilegovanému přístupu během svého zaměstnání v ENA. Proto může být považován za jedinou osobu nebo za součást úzké skupiny osob, které jsou nejlépe způsobilé jednat ve veřejném zájmu. Kromě toho byl v přímém důsledku svých zpráv vystaven občanskoprávní odpovědnosti. I ve stávajícím případě je tedy potřeba použít obecná kritéria, jak byla definována ve věcech *Guja proti Moldavsku* (cit. výše § 72–78) a *Halet proti Lucembursku* (cit. výše, § 121–154): 1. zda byly k dispozici jiné cesty pro zveřejnění; 2. veřejný zájem na zveřejněných informacích; 3. pravost zveřejněných informací; 4. újmu způsobenou zaměstnavateli; 5. zda oznamovatel jednal v dobré víře; a 6. závažnost sankce.

c) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Soud poznamenal, že vnitrostátní soudy výše uvedená kritéria vůbec nepoužily a věc posuzovaly jako běžný případ pomluvy. Ačkoli se stěžovatel výslovně nedovolával ochrany svobody projevu poskytované oznamovatelům, vznesl řadu argumentů týkajících se kritérií použitelných v případech oznamovatelů, a dal tak vnitrostátním soudům příležitost rozhodnout o jeho věci z této perspektivy.

1. Vnitřní cesty pro oznámení

Výjimečnost případu spočívala v tom, že stěžovatel nejenže požíval zvláštní ochrany oznamovatelů, ale navíc předmětné informace nikdy neoznámil příslušným orgánům ani nezveřejnil v tisku. Zaslal je pouze vedení společnosti pro účely interního vyšetřování na základě jeho vlastní výzvy, aby se lidé s takovými informacemi hlásili, a to pod příslibem, že všechna oznámení zůstanou anonymní a důvěrná. Vnitrostátní soudy odmítly argumenty stěžovatele v tomto ohledu, aniž by vzaly v úvahu celkový kontext případu. Soud zdůraznil vedoucí úlohu, kterou oznamovatelé mohou sehrát tím, že vynesou na světlo informace, které jsou ve veřejném zájmu, čímž zajistí odpovědnost za tvrzená pochybení a identifikaci osob, které mohou být odpovědné za případnou způsobenou škodu (*Halet proti Lucembursku*, cit. výše, § 120). Soud také zcela odmítl závěr vnitrostátních soudů, že oznámení stěžovatele lze považovat za učiněné „veřejně“ poté, co jej stěžovatel potvrdil Y.M., který byl zodpovědný za vyřizování stížností. Nadto, třebaže soudy stěžovateli vytkly, že nepodnikl všechna opatření k zajištění důvěrnosti svého oznámení, neupřesnily, co měl stěžovatel udělat, když zároveň věděl, že společnost příslibila důvěrnost ohlašovacího procesu. Takový formalistický přístup nejenže ohrozil stěžovatelovo právo se hájit, ale mohl mít také odrazující účinek na všechny bývalé nebo

současné zaměstnance, kteří by se rozhodli oznámit zaměstnavateli profesní pochybení některého z jeho zaměstnanců.

2. Veřejný zájem na zveřejněných informacích

Obsah stěžovatelova oznámení se týkal především případů zneužití úřadu, nevhodného chování a korupce ze strany V. B. Soud již dříve shledal, že na informacích o protiprávních činech nebo praktikách existuje nepochybně mimořádně silný veřejný zájem. Soud vyzdvihl, že ENA nebyla běžnou soukromou společností, ale hlavním dodavatelem elektřiny v Arménii, a zdálo se, že některá její rozhodnutí podléhala předchozímu schválení vládou. ENA a její zaměstnanci tak podléhali širší veřejné kontrole. Vyšetřování případných obvinění ze zneužití funkce a korupčního jednání ze strany jejich zaměstnanců bylo nepochybně ve veřejném zájmu (*Halet proti Lucembursku*, cit. výše, § 134). Vnitrostátní soudy se však nijak smysluplně nezabývaly argumenty stěžovatele, že jeho oznámení byla učiněna ve veřejném zájmu (srov. *Bucur a Toma proti Rumunsku*, č. 40238/02, rozsudek ze dne 8. ledna 2013, § 104). Navíc v podstatě omezily rozsah ochrany práva na svobodu projevu ve věcech veřejného zájmu na zástupce sdělovacích prostředků, zatímco podle ustálené judikatury Soudu této ochrany požívá široká veřejnost.

3. Škodlivé účinky oznámení

V daném případě nebyl dopad jednání stěžovatele na společnost ENA ani konkrétně na pana V. B. prakticky žádný a neexistuje důvod se domnívat, že by oznámením stěžovatele interními mechanismy došlo k poškození jejich pověsti. Vnitrostátní soudy nevysvětlily, proč taková újma, jejíž povaha a rozsah navíc nebyly určeny, převážila nad obecným zájmem na interním oznamování tvrzených profesních pochybení, jehož účelem bylo zajistit v ENA vyvozování individuální odpovědnosti.

4. Pravost zveřejněných informací a dobrá víra

Vnitrostátní soudy shledaly, že stěžovatel neprokázal pravdivost svého oznámení. Ačkoli Soudu nebyly předloženy výsledky interního šetření společnosti, poznamenal, že se nepodařilo prokázat, že by všechny informace obsažené v oznámení byly zcela nepodložené. Stěžovatel nadto ze svého postavení již bývalého zaměstnance neměl žádný jiný způsob, jak si informace ověřit, než poskytnout je odpovědným osobám v rámci ENA a nechat situaci prověřit je samotné.

Nic ze spisu navíc nenaznačuje, že by motivací stěžovatele byla osobní animozita vůči V. B., a rovněž vnitrostátní soudy se o prokázání takového motivu ani nepokusily. Soud podotkl, že stěžovatel ve své zprávě výslovně požádal společnost, aby „prověřila uvedené skutečnosti“, a jak uvedl ve svém odvolání v napadeném řízení, jeho cílem bylo, aby společnost prošetřila dané informace. Oznámil tedy příslušnému vnitřnímu orgánu jednání, které se mu jevilo jako nesprávné nebo protiprávní. V tomto kontextu byl adresát oznámení rovněž aspektem pro posouzení dobré víry stěžovatele. Stěžovatel se neobrátil na sdělovací prostředky ani na jiný externí vyšetřovací orgán, ale pokusil se sám o nápravu situace mechanismy uvnitř společnosti.

5. Závažnost uložené sankce

Vnitrostátní soudy uložily stěžovateli povinnost veřejné omluvy a značné náhrady škody, v důsledku čehož mu byly zabaveny byt a automobil a prodány ve veřejné dražbě. Navzdory absenci informací o tom, zda byl majetek stěžovatele prodán, byl Soud přesvědčen, že to mohlo mít na stěžovatele nepřiměřený dopad.

6. Závěr

Po zvážení všech dotčených zájmů tak Soud dospěl k závěru, že zásah do práva stěžovatele na svobodu projevu nebyl nezbytný v demokratické společnosti, a došlo proto k porušení článku 10 Úmluvy.